

telje mikroregionalne povijesti ovdje će od posebne važnosti biti podaci iskazani za svako pojedino naselje, odnosno općinu (primjerice popisi iz 1830., 1844., 1845. i nekih drugih promatranih godina). Uz objavljivanje konkretnih brojčanih podataka o stanovništvu za svaku godinu unutar promatranog razdoblja, autori ovdje donose (usporednom analizom različitih popisnih godina) i podatke o povećanju odnosno smanjivanju stanovništva unutar dva vremenska izračuna, o živo- i mrtvorodenima, o navršenoj životnoj dobi u trenutku smrti (prosječni životni vijek stanovništva) i drugo. Za navedene izračune korišteni su, osim državnih statističkih almanaha, i podaci iz spomenute Cararrine knjige *La Dalmazia descritta*. Prezentiranje i raščlamba statističkih izračuna na jednome mjestu pruža nam i uvid u razvoj onodobne statističke službe. Od prvih popisa načinjenih početkom 19. stoljeća pa do popisa iz 1857. godine, razvidne su razlike u količini i uporabnoj vrijednosti sabranih podataka. Stoga statistički podaci s kraja pedesetih godina 19. stoljeća pružaju, razvidno je kroz niz dodatnih tabelarnih pregleda koje autori ovdje podastiru, raznovrsnije i kvalitetnije istraživanje demografskih problematskih pitanja.

U trećoj se cjelini prezentira *Geografsko nazivlje u izračunima i popisima stanovništva Kraljevine Dalmacije 1828.-1857. godine* (333-440). Autori su geografsko nazivlje ubicirali uz pomoć dodatnih publikacija te specijalističkih topografskih zemljovida. Prezentacija geografskog nazivlja provedena je s obzirom na način njihove ubilježbe u citiranim vrelima, a njihova stručna sistematizacija na jednome mjestu također je važan prinos poznavanju povijesne geografije Dalmacije.

U završnom dijelu knjige sadržan je pregled uporabljenih izvora i literature (441-446), sažetak na hrvatskome jeziku (447-450) i kazalo (451-457).

Prikazano djelo po prvi puta na jednome mjestu objedinjuje statističke izračune stanovništva Kraljevine Dalmacije od 1828. do 1857. godine. Prezentacija navedenih statističkih izračuna, popraćena ispravicima i dopunama, kao i odgovarajućim tekstualnim te grafičko-tabelarnim priložima, omogućuje znanstvenoj javnosti, ali i širemu čitateljstvu, izravan uvid i snalaženje u obilju gradiva bez kojega bi bilo nemoguće promišljati povijest stanovništva Dalmacije u prvoj polovici i sredinom 19. stoljeća. Stanovništvo pojedinih dalmatinskih okruga, kotareva i općina odnosno pojedinačnih naselja, zatim vjerska, dobna i spolna struktura kao i cijeli niz drugih konkretnih podataka i statističkih procjena odnosno izračuna, najveća su vrijednost ovoga djela koje će – nedvojbeno je – postati prijeko potrebnom znanstvenom literaturom za sve proučavatelje povijesti Dalmacije u predtranzicijsko doba.

Lovorka Čoralić

Milivoj Zenić, *Stari Šibenik. Kalama, skalama i butama*, ur. Bože Čović i Grozdana Cvitan, Biblioteka Stari hrvatski gradovi, AGM, Zagreb 2010., 362 str.

U nakladi izdavačke kuće AGM, koja je pokrenula biblioteku *Stari hrvatski gradovi*, 2010. godine objelodanjena je knjiga Milivoja Zenića, *Stari Šibenik. Kalama, skalama i butama*, koju su uredili Bože Čović i Grozdana Cvitan. Na samom početku knjige nalazimo *Uvod* (13-22) koji je napisao sam autor, a isti je korištenu literaturu naveo u opsežnom prilogu *Literatura* (355-357). Samo izdanje je također opremljeno vrlo opsežnim kazalom imena (359-362). Nadalje, spomenuta je edicija luksuzno opremljena sa čak 51 faksimilom raznih crteža i bakroreza, te čak 283 fotografije, prije svega šibenskih fortifikacija, crkvi, kipova, kuća itd.

Milivoj Zenić je knjigu podijelio u pet velikih poglavlja, od kojih je svako posvećeno jednom gradskom predjelu, pri čemu je autor virtualnom šetnjom ulicama svakog predjela analizirao mikrohistoriju promatranog prostora, s posebnim osvrtom na infrastrukturu grada, ali i zanimljive povijesne događaje i osobe.

Nakon već spomenutog uvoda, autor je knjigu započeo poglavljem naslovljenim *Gorica* (23-144), u kojim je krenuo s analizom područja od šibenske tvrđave sv. Mihovila, kao polazišne točke u pregledu ovog gradskog predjela za koji navodi kako je "pravilno" urbanistički sređen. Iako, kako i sam autor navodi, nema direktnih povijesnih dokaza o planskom urbanističkom planiranju u kasnosrednjovjekovnom razdoblju, područje Gorice je često gorjelo tijekom 15. st., te da je za prostornu organizaciju Prigrada poslužio blok sv. Spasa. Potrebno je spomenuti kako je autor sve četvrti, pa tako i Goricu, opisivao prateći današnje nazive i raspored ulica, često spominjući i starije nazive te usporedno navodeći zasluge lokalnih pojedinaca po kojima su ulice dobile ime, kao i zasluge pojedinih osoba vezane za sam grad, ali i određeni mikroprostor, od kojih su mnoge do sada bile nepoznate široj čitateljskoj publici. Analizirajući smještaj brojnih sakralnih objekata u navedenom gradskom predjelu, autor donosi brojne zanimljivosti vezane uz proučavani mikroprostor, od crkve sv. Spasa uz koju se veže dolazak templara u Šibenik u 13. st., preko djelovanja šibenskog hospitala sv. Marije ili sv. Lazara, do nekih modernijih urbanističkih zahvata poput gradskog groblja u 19. st. ili gradskih parkova i šetališta u 20. stoljeću.

U poglavlju pod nazivom *Dolac* (145-167), autor je naveo brojne i malopoznate detalje o povijesnom šibenskom predgrađu Dolac, često nazivanom i *Borgo di Mar*, a čiji nastanak istraživači dovode u vezu s naseljavanjem izbjeglica iz Biograda što su ga u 12. st. razrušili Mlečani. Dajući povijesni pregled razvoja Dolca, koji je pripadao sektijeru sv. Frane, autor je čak iznio zanimljive podatke o jezičnim posebnostima karakterističnim za stanovnike tog predjela, koji su mahom bili čakavci. Uz brojne zanimljivosti o sakralnim građevinama, koje postoje ili su ranije postojale u navedenom gradskom predjelu, Milivoj Zenić donosi i lijepe crtice iz svakodnevnog života stanovništva, ali i uvaženih gostiju koji su posjećivali grad, poput posjete cara Franje I. 1818., cara Franje Josipa I. 1875. ili engleskog kralja i indijskog cara Edwarda VIII. 1936. godine.

Obala (169-209) je naslov poglavlja u kojemu autor na vrlo pregledan način opisuje urbanistički i ekonomski razvitak obalnog predjela Šibenika od najranije faze u srednjem vijeku kada je Šibenik, ne računajući dolačku obalu, podno gradskih zidina imao tri jasno omeđena dijela obale. Važno je spomenuti da promatrana gradska cjelina prema podjeli s početka 19. st., kao i ranije spomenuti Dolac, pripada sektijeru sv. Frane. Kao značajnije etape građevinskog razvoja autor uočava početak mletačke uprave 1412., ali i zahvate carske krune, kao i privatnih ulagača početkom 20. stoljeća.

Služeći se ranije spomenutom urbanističkom podjelom Šibenika s početka 19. st., cjelina koju obuhvaća poglavlje *Grad* (213-333), odnosno grad u užem smislu, opisuje područje koje se proteže nekadašnjom ulicom *Ruga de Greci*, predjelom sjeverno od katedrale i zvonika preko kule Teodošević do ulice sv. Ivana. Kao i u ostalim poglavljima, spominjući povijesne zanimljivosti vezane uz pojedine ulice promatranog predjela, autor na vrlo pregledan način opisuje spomenuti predio, unatoč prilično nepravilno razgranatoj mreži komunikacija i ulicama koje se povijesno odlikuju visokom kvalitetom izgrađenih objekata, ali i nepravilnošću terena koji je diktirao tempo i način izgradnje. Kao što i dolikuje najprometnijoj cjelini, točnije središtu jednog naprednog kasnosrednjovjekovnog grada, ali i značajnom istočnojadranskom središtu kakvo je Šibenik bio i u kasnijim razdobljima, spomenuto poglavlje je ujedno i najveće u cijeloj knjizi.

Varoš (325-354) je naziv posljednjeg poglavlja knjige u kojem se autor posvetio povijesnom pregledu jednog od dva srednjovjekovna prigradska naselja. Osim urbanističkim podataka poput osnutka župe, autor nam najprije otkriva kako naziv Varoš postoji od početka 17. stoljeća, a da se u ranijim razdobljima taj predio jednostavno nazivao *Borgo d'Horti*. Unatoč razvijenom urbanom životu, autor napominje kako je područje Varoši, sve do pada mletačke republike bilo vrlo nesigurno područje. Nadalje, opisujući važnost koje su migracije 18. st. imale za Šibenik, točnije, naseljavanje stanovništva drugačijeg govora i mentaliteta, autor odlično koristi poznati citat don Krste Stošića koji je taj proces okarakterizirao rečenicom: *Varoš znači novi Šibenik*.

Na veliku žalost akademske, znanstvene, ali i šire čitateljske zajednice, knjiga prerano preminulog Milivoja Zenića *Stari Šibenik. Kalama, skalama i butama* je posljednje djelo ovog velikog zaljubljenika u Šibenik i šibensku povijest. Iako je već njegovo djelo *U pohvalu od grada Šibenika* (Šibenik 2002.) svojom detaljnošću, čitljivošću i mnogobrojnim slikovnim prikazima, kao i korištenim privatno pravnim, narativnim te epigrafičkim vrelima, predstavljalo svojevrsan novitet u proučavanju šibenske društvene i intelektualne povijesti, Milivoj Zenić je ovim izdanjem otišao i dalje u svojem osobnom zadatku popularizacije šibenske povijesti u široj javnosti. Naime, njegovo recentno izdanje fantastično kombinira mikropovijest prostora, ali kao svojevrsan historiografski novitet, Milivoj Zenić s mnogo osjećaja i preciznosti naglasak stavlja na osobu. Točnije, brojne poznate ili manje poznate stanovnike Šibenika od srednjovjekovnog razdoblja do 20. st., autor stavlja u kontekst prostora i pojedinih povijesnih crtica i događaja kojega su bili dijelom, bilo da je riječ o srednjovjekovnoj sudskoj parnici, izgradnji fortifikacija i kuća ili uvođenju tehničkih noviteta u grad početkom minulog stoljeća. Vješto kombiniranje svih tipova povijesnih izvora, korištenih pri izradi ovog izdanja, čini njegovu knjigu *Stari Šibenik. Kalama, skalama i butama* jednim od najvrijednijih izdanja posvećenih šibenskoj povijesti i kulturi, koje je namijenjeno znanstvenoj zajednici, ali i širokoj publici koja će zasigurno s lakoćom uživati u nažalost posljednjim recima ovog velikog čovjeka i znalca.

Goran Budeč

Caspar Hirschi, *The Origins of Nationalism: An Alternative History from Ancient Rome to Early Modern Germany*, Cambridge University Press, Cambridge 2012., xiv + 241 str.

U svojoj novoj knjizi Caspar Hirschi pokazao je ambicioznu želju da se uhvati u koštac s problemom predmodernog (srednjovjekovnog i ranonovovjekovnog) nacionalizma s dva stajališta. Prvo, kao i mnogi prije njega, obračunava se s radom tzv. modernista, kao što su Ernest Gellner, Eric Hobsbawm i Benedict Anderson. Autor želi "izazvati trenutno dominantni pogled među povjesničarima i sociolozima da se nacionalizam promatra kao jedinstveno moderni fenomen što su ga utvrdile industrijalizacija i masovna komunikacija u 19. stoljeću" (1). Isto se tako autor nada da će unaprijediti postojeće stanje istraživanja koje je već pokušalo prikazati da je nacionalizam koncept koji se može primijeniti na predmodernu, kao i na moderno razdoblje. Autor tvrdi da oni koji rade na predmodernom nacionalizmu "dosad nisu donijeli uvjerljivu drugačiju teoriju, koja bi se uspješno mogla suprotstaviti modernističkom narativu" (1). Kako bi postigao svoje ciljeve, autor je napisao stimulativan rad koji se sastoji od osam tematskih poglavlja (ne uključujući uvod i zaključak), koja slijede kronološke okvire.

Autor počinje glavni dio svoga djela s dva poglavlja koja analiziraju postojeću historiografiju o nacionalizmu. Ovdje je odabrao kritički pristup teorijama nacionalizma koje su napisali već spomenuti Gellner, Anderson i Hobsbawm. Jasno je navedeno da se te tri teorije uvelike razlikuju u svojem prikazivanju nacionalizma, iako nisu ostavili neizvjesnim da postoje problemi koji se tiču svih triju. No, prije podcrtavanja ograničenja modernističkog pristupa nacionalizmu, autor priznaje da su radovi Gellnera, Andersona i Hobsbawma još uvijek vrlo korisni za istraživanje. Tako se autor oduševljava konstruktivističkim pristupom koji sva trojica imaju u svojim djelima. Nadalje, autorova metoda mnogo duguje Gellnerovoj u aspektu da i on želi proniknuti u pitanje društvene funkcije nacionalizma. Druga pozitivna karakteristika koju autor ističe nije toliko uvjerljiva – on navodi da djela Andersona i Gellnera zaslužuju pohvale jer su "teorijske rasprave koje ostaju stilistički elegantne dok se uzimaju u koštac s njihovim temama; što nije najmanje od njihovih postignuća" (24). Iako je lijep stil općenito dobra stvar, ipak se čini ispraznom pohvalom u kontekstu metodološke i teoretske